

НЕТРАДИЦИОННИ СУБЕКТИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

Ивона Табакова

1. СЪЩНОСТ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ПРАВОСУБЕКТНОСТ

В началото на новото хилядолетие развитието на междудържавните отношения достига вече висока степен на сътрудничество и координация с цел по-успешно регулиране на жизнено важни за съществуването на човечеството сфери като защита на околната среда, международната безопасност, опазване правата на човека, усвояване на космическото пространство. Приемат се универсални международно-правни норми, съблюдаването, на които е основа за битието на съвременната цивилизация. Взаимната помощ и съдействие в областта на политическите и социално-икономически отношения, културният и научно-технически обмен са неотменим принцип на международното право и екзистенциално условие за просперитета на човечеството.

Обявяването на 17.10.1879 г. на Общото събрание на ООН на последното десетилетие на отминаващото столетие (1990-1999 г.) за Десетилетие на международното право поставя развитието на този дял на правото като централен проблем за международната съобщност. При интернационалната правна система за разлика от вътрешното право няма конституция, централно законодателство, изпълнителни органи. Липсата на подобно скелетно устройство превръща субектите на правото в ключов елемент, чиято политическа власт е от особено значение. Международната правосубектност включва притежаването на права и задължения и възможността за тяхното упражняване със самостоятелни действия. В пълен обем правомощията, определени от класическата триада на международната правосубектност., притежават само държавите, които са и първични правни субекти.

Въпреки утопичния характер на идеята, че международната правна система дава протекция на своите по-слаби членове, тя все пак регулира отношенията с цел справедливо решаване на споровете в интернационалната общност. Съществуването на нетрадиционни правни субекти, наречени вторични субекти на международното право, допълнително усложняват отношенията в международното право поради

създамата се неравнопоставеност между субектите. Създадените със съвместни усилия правни норми са станали основа за жизнеността на държавите и международните организации и способстват за усъвършенстването на вътрешните им правни системи и за улесняването на външнополитическата им дейност като субекти на международното право, които са едновременно и субекти на ОТП. Общото събрание в резолюция 15/157 от 30.1.1997 г. във връзка с Десетилетието на Международното право се обърна към всички държави да реагират винаги в съответствие с принципите и споразуменията на международното право, най-вече с Устава на ООН, да се присъединят към всички конвенции и съществуващи договори, в частност многостранните договори в областта на развитието на международното право и кодификация.

2. ДЪРЖАВИТЕ КАТО СУБЕКТ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

Държавите са най-типичните субекти на международното право, защото според класическата концепция за правосубектността те могат да сключват международни договори приемат и изпращат дипломатически представители (пасивна/активна легация); участват в международни и междуправителствени организации. Макар че субектите на правото са твърде отдавна обект на спорове и научни разработки, този термин навлиза в международното право отскоро и актовете, в които се среща понятието "субект на международното право" са по-скоро изключения. Например във Виенската конвенция за правото на международни договори от 1969 г. освен държави се посочват и други субекти на международното право, в невлязлата в сила Виенска конвенция по правоприемството на държавите по отношение на международните договори от 23 август 1978 г. те също се споменават като субекти.

3. ПРОБЛЕМЪТ ЗА НЕТРАДИЦИОННИТЕ СУБЕКТИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

Интерес представляват обаче не утвърдените, а нетрадиционните субекти на международното право, които според О. Борисов са "специфични" държаво-подобните образувания; нации и народи, борещи се за национално освобождение; индивидуалните субекти. Според Ив. Владимиров въстаналите народи се нареждат веднага след държавите по значение, защото те упражняват правото си на самоопределение, след тях са международните организации и в края са политико-териториалните единици.

Своя класификация дава и британската авторка Ингрид Дитър, която определя 21 вида субекти: държави, обединения от държави (напр. Британската общност-British Commonwealth), кондоминиуми; международни организации; неправителствени организации; индивидите, класите, нациите, малцинствата и мнозинствата (при колониите), въстанали и воюващи народи правителства в изгнание; освободителни движения; Светият престол/Ватикана, Суверенния орден, Национални частни (големи компании като Британската интернационална компания); и национални публични (централните банки) организации, мултинационални компании, съвместни предприятия, интернационални предприятия.

Ян Броунли съставя подобна класификация, но той първо разделя субектите на установилите се-държави, политически образувания близки до държави, кондоминиуми, интернационализирани територии, международни организации, органи с делегирани правомощия, органи на международни организации. Освен това той ги дели според особените видове правосубектност, каквито са не самоуправляващите се територии по смисъла на гл.11 на УООН, зараждащи се държави, правни конструкции, воюващи и въстанали народи, образувания от особен род-Светият престол на Ватикана, Суверенния орден на Йерусалим и Малта; правителства в изгнание и територии с неопределен статус и физически лица. Трети признак, по който ги разграничава са така наречените спорни случаи-корпорации и публични международни учреждения.

4. Видове нетрадиционни субекти на международното право

Кондоминиум

Кондоминиумът е изключение от общото правило, че върху една територия може да действа само една суверенна власт и се установява за отстраняване на неразрешими противоречия и съперничество между две и повече държави, претендиращи за определена територия. Поставяйки кондоминиума сред "установените субекти на международното право" Броунли не би могъл да визира територията, върху която е установен. Тази територия де факто е лишена от всякаква самостоятелност спрямо международните въпроси, независимо от това дали преди това се е намирала или не под суверенна власт и независимо от продължителността на съвместното управление. Според И. Дитър тези територии притежават качествата на юридически лица, имат права и задължение и частичен

суверенитет. Съвременен пример за кондоминиум. е Андора. В исторически план примерите са много по-интересни. Този на Морен (белгийско-пруската граница) възниква поради невъзможността на Белгия и Прусия да уточнят границата си и въз основа на Виенския конгрес от 1815 г. и договора от 26.6.1816 г. и този кондоминиум съществува до Версайския договор. Кондоминиум. осъществяват и Франция и Испания за няколко погранични острова на р. Бидаса. Един от най-продължителните кондоминиуми е този между Обединеното Кралство и Франция над островната група Нови Хебриди, основан по договор от 1906 г. и продължил до 30.7.1980 г., когато тази територия добива независимост и се превръща в Република Вануату. Характер на кондоминиум носи и споразумението между Великобритания и Египет относно Судан от 19.1.1899 г.

Много вероятно е съвременният режим на сътрудничество в Антарктика, поделена между 12 страни (Франция, Аржентина, Австралия, Чили, Нова Зеландия, Норвегия) от договора за Антарктика от 1959 г. да прерасне в кондоминиум, но с по-комплексен характер на деленето на силите и юрисдикциите. В момента територията е поделена на секторен принцип и има сериозни спорове за нейната експлоатация. Още през септември-октомври 1979 г. във Вашингтон се разрешава режим на експлоатация на минералните богатства на Антарктика, а на 20.5.1980 г. в Канбера се подписва Конвенция за антарктическите морски живи ресурси. Тази конвенция въплъщава концепцията, че антарктическите околности представляват своеобразна екосистема поради сложните биологически взаимовръзки между видовете в екосистемата и тяхната уникална природа. Дискусиите по повод експлоатацията на минералните богатства на Антарктида продължават до 2.7.1988 г., когато в Уелингтън, Нова Зеландия се подписва конвенция за регулиране на Антарктическите минерални ресурси, подписана от 12-те страни, от 20 страни с консултативен статут. Тази конвенция е последвана и от 50 годишен мораториум за всички минерални богатства, освен необходимите за проби с цел научно изследване от Мадрид 1991 г. (Протокол за защита на околната среда на Антарктическия договор-4.10.1991 г. 30 ILM 1455). Тъй като тази територия няма население и представителни органи, тя е по-скоро обект на правото, отколкото негов субект и дори за в бъдеще да се превърне в кондоминиум, поради факта, че кондоминиумът е по удобна форма на управление тя вероятно няма да получи статут на правен субект, само времето може да покаже.

В българската история има само един пример за кондоминиум-този над Северна Добруджа, установен от Централните сили (Германия, Австро-Унгария, Турция и България) с победена Румъния чрез Букурещкия договор от 7.5.1918 г. Въпреки че редица британски автори детерминират кондоминиума като субект на международното право (Дитер, Броунли, Тим Хиллер) това е спорен възглед поради факта, че територията няма свои представителни органи. За такъв субект не може да се приеме нито администрацията, нито отделни нейни органи, защото те осъществяват дейност от името и под надзора на страните, в чиято полза е учреден кондоминиумът. През есента на 1918 г. Германия се отказва от участието си в кондоминиума над Северна Добруджа в полза на България. Ако общата администрация беше субект на международното право тя би трябвало да поеме правата на напускащата държава.

Мини - държави

Разглеждането на нетрадиционната правосубектност би било непълно без примера на четирите европейски "мини държави" в чиято история и настояще тя е преплетена. Андора (465 кв. км) е самоуправляваща се територия от 805 г., после е под васалитет на графовете де Фуа. През 1278 г. се постига компромис-Урхелският епископ (представител на Испания) запазва "върховни права" над нея, де Фуа (основатели на династия Навара) "наследствена юрисдикция. Когато в края на XVI в Анри IV чрез лична уния обединява Навара и Франция, съответната юрисдикция се прехвърля на френския крал. Символично васалното положение се запазва до 90-те г. на XX в., но има и сериозна фактическа зависимост в съдебната власт-двамата викарии се назначават съответно от Испания и Франция. Официално регистрираната през 1976 г. "Демократическа асоциация" успява да постигне разрешение за референдум, проведен през 1992 г. и на него се извоюва нейната пълна независимост; приета в ООН на 28.07.1993 г.

Монако (1,9 кв. Км) датира като подвластна на фамилия Грималди от Генуа от 1927 г. Тя досега е управлявана от фамилията в лицето на принц Рение III. От 1641-1793 г. е протекторат на Франция, до 1815 г. фактически присъединено; от 1815-17 г. е протекторат на Сардиния, а до 1818 г. има статус на независимо княжество. Договорът между Монако и Франция от 1918 г. налага режим близък до протектората. По договор от 1963 г. съществува парична и данъчна обвързаност между тях. Монако е наблюдател към ООН от 1956 г., а пълноправен член от

28.5.1993 г., но е трудно неговата международна правосубектност да бъде определена като пълна, защото са запазени правата на Франция-да разполага свои военни подразделения на негова територия да осъществява гранично-митнически контрол; да дава съгласие при сключване на международни договори, а при овакантиране на престола то автоматично преминава под пълен френски суверенитет.

Княжество Лихтенщайн (157 кв. км) е образувано през 1719 г. от владенията на рода Лихтенщайн в Моравия и Австрия и присъединяването на Шеленберг (1699 г.) и Вадуц (1712 г.). Първоначално е ориентирано към Австро-Унгария, но от 1918 г. (нейното разпадане) се пренасочва към Швейцария, която от 1919 г. със специално споразумение осъществява дипломатическите му отношения. Това на практика означава, че акредитираните в Швейцария дипломатически представители се акредитират едновременно и в Лихтенщайн. От 1921 г. действа валутен, от 1924 г. и митнически съюз. Княжеството е страна по Статута на Международния съд още от 1947 г., член на ООН от 18.9.1990 г., но това не води до отпадане на тясното му интегриране към Швейцария, поради което може да се заключи, че то има ограничена международна правосубектност

Сан Марино (61 кв км) е най-старата европейска република, основана през 301 г. Като самостоятелна държава е призната от епископа на ремини през 855 г. През XIII-XVII е под покровителството на Мантефелтро, а от 1631 г. е независима. Постепенно се превръща в протекторат на Италия. Поддържа номинално самостоятелни дипломатически отношения, но по принцип държавите и България включително акредитират там дипломати от представителствата си в Рим; член на ООН от 2.3.1992 г.

До обединението на Италия през 1870 г. папата притежава светска власт върху Рим, която се материализира в съществуването на т.н. "Папска държава". При обявяването на Рим за столица на Италия, започва конфликт с църквата. Кризата е преодоляна с подписването на Латеранските договори (11.2.1929 г.) между правителството на Мусолини и Папа Пий XI. Съгласно член 3 на Светия престол се предоставя пълна собственост и изключителна суверена власт над Ватикана като този град е неутрална и неприкосновена територия (член 24). Именно този договор превръща Ватикана в субект на международното право. Ролята на папата се детерминира от канон 321 от Codex Juris Canonici (редакция от 1983 г.), с което се

утвърждава неговата светска и духовна власт. Ролята на Ватикана в световните отношения е двуизмерна, те той сключва договори и изпраща посланици, без да губи своята безгранична духовна власт в световен мащаб като глава на Католическата църква. Не на последно място трябва да се отчете, че освен традиционна роля, която има Светият престол като субект на международното право, папа Йоан Павел II е един от най-милосърдните лидери, който според Дитър сам е субект на международното право, защото с миротворческата си дейност спомага за развитието на интернационалните връзки, независимо от изповеданието на държавите, които посещава включително и България.

В доктрината съществуват опити да се разглежда Ватикана като пълноценна държава (Фицморис), но също така и да се откъсва правосубектността на Светия Престол от конкретната територия, в която е разположено седалището му (Келзен, Кунц, Гугенхайм, Опенхайм). Тези схващания са твърде крайни. В разглеждания случай липсва триадата за държавността-територия, население, върховна власт. Площта на града е едва 0,44 кв. км, а граждани в традиционния смисъл на думата практически липсват. Дори символичните въоръжени сили, използвани само за церемониални случаи, са съставени само от чужденци (швейцарски гвардейци). В другия случай се хиперболизира институцията и се обезсмисля седалището (териториалният аспект). Светият престол се възприема като съвкупност на папската курия и съществуващите към нея служби и така той е право субектен, независимо от местонахождението си-постоянно или временно. Някоя друга религия не притежава международна правосубектност и причината за това не е само отсъствието на йерархическа шапка, но и липсата на собствена територия, дори и с размерите на Ватикана. Много ограничена правосубектност притежава Суверенният орден на Йерусалим и Малта (институция без териториален субстрат), но тя се простира само и единствено до поддържане на дипломатически отношения. При това държавите, които акредитират свои представители при него, използват за целта своите дипломати при Светия Престол. С оглед на горното, според мен е правилно за субект на международното право да се приема Светия престол, но в съвкупност с неговото местоположение-градът Ватикана. В този смисъл използването само на понятието Ватикана е не съвсем издържано. Достатъчно е да се разгледат международните договори, където навсякъде субектът се именува "Светия престол".

Трябва да се има предвид, че Суверенният орден също е субект на международното право, който функционира удачно без териториална база-той изпраща и посреща посланици и има сериозни заслуги за развитието и усъвършенствването на хуманитарното право, особено при въоръжените конфликти. Въпреки че нямам съвсем нова информация, трябва да отбележа, че през 1995 г. 41 държави са поддържали дипломатически контакт с Ордена. В миналото Ордена е имал своя териториална база и дори суверенитет, на Родос, после в Малта. След като отказва предложението да се настани в Готланд-шведски остров в Балтийско море, за свои нужди, той се установява като суверенно *sui generis*, в територията на чужда държава.

Светият престол участва в много международни форуми, вкл. в Общоевропейското съвещание за сигурност и сътрудничество и членува в редица специализирани международни организации от системата на ООН/UTU; TU; EURATOM) или има наблюдатели в други-UNESCO; ILO). Поддържа дипломатически отношения с около 100 държави в света, тъй като още член 12 Основния договор на латеранските споразумения съдържа признание на самостоятелно "активно и пасивно право на посолство" за Светия престол. Нещо повече Виенската конвенция за дипломатическите отношения от 1961 г. потвърждава в своя член 16, т. 3 съществуващата до тогава обичайна практика папският нунций да е доайен на дипломатическия корпус в редица държави - предимно католически. Парадоксалното на разглеждания случай се състои в това, че доктрината все още не приема Ватикана за държава, за което изтъкнах някои от съществените основания. От друга страна обаче този специфичен субект на МП има по-широка реализация, при това самостоятелна във всички направления и проявени форми на международната правосубектност, отколкото множество приемани за държави субекти. Достатъчно е съпоставката с Монако, Лихтенщайн и Сан Марино, които са разгледани по-горе.

Свободни градове

Не могат да бъдат отминати и други политически образувания, приближаващи се от правна гледна точка до държавите, доколкото имат съществена роля в практиката на международното право. Според Геновски те са интернационализирани територии, според П Радойнов-свободни градове, според Борисов свободни градове и свободни територии. Макар че мнението ми

определено не е много компетентно аз споделям третия възглед, защото ми се струва, че има съществена разлика в дефиницията на свободния град и свободната територия. В едната категория попадат Краков, Данциг, Танжер и Йерусалим, а в др. Саар и Триест. По принцип режимът в Йерусалим и Танжер е близък, но не се покрива с този при свободния град. Освен това в случаите с Йерусалим и Триест предвидената форма на осъществяване на специфична правосубектност въобще не е приведена в действие, а остава зафиксирана в съответните проекти. Поради кървавите сблъсъци между Палестина и Израел по отношения на свещения град предвидените споразумения се нарушават твърде често.

В исторически план свободните градове се появяват през Средновековието (Хамбург, Бремен, Любек, Регенсбург) с голяма независимост, даже да сключват политико-икономически съюзи (Ханзата) Типични представители на този тип субекти в контекста на съвременната доктрина на международното право се появяват по-късно. Краков е определен за свободен град съобразно решението на Виенския конгрес (Генерален акт от 9.6.1815 г.). Статусът на града и областта е "свободен, независим и съвършено неутрализиран град", под покровителството на Русия, Австрия и Прусия, получава своя конституция одобрена от тях. Присъединен към Австрия през 1846 г. Данциг (Гданск) е създаден въз основа на разпоредбите на членове 110-108 от Версайския мирен договор от 28.6.1919 г. Съобразно тях, ОН получава право да назначи комисар и наблюдава за спазване на статуса му, а Полша контролира международните му отношения (правомощията са записани в договор между Полша и Данциг от 1920-21г.). На 4.6.1922 г. е приета 'Конституцията на свободната държава'. Постоянният съд за международно правосъдие дава 5 съвещателни мнения относно международно правния статус на Гданск, през 1925, 1928, 1930, 1932 и 1935 г. в тях сравнително последователно се поддържа мнението за наличието на международна правосубектност, с изключение на ограниченията, произтичащи от особените отношения с ОН и Полша, а от 1945 г. е окончателно включен в състава на Полша.

На 18.12.1923 г. е подписана първата конвенция за статуса на Танжер, обявяваща го за интернационализиран и с постоянен неутралитет. Той получава законодателна и административна автономия, с изключение поддържането на дипломатически отношения, които се осъществяват чрез посредничеството на френския генерален

комисар, но това се отнася не само до града, а и до цялата територия на Мароко член 5 Договора от Фес-1912 г.

С провъзгласяването на независимостта на Мароко се поставя въпросът за връщането на Танжер по юрисдикцията му и се подписва на 5.7.1956 г. в Рабат протокол между Мароко и Международния контролен комитет, с който се предвижда премахването на "особения режим", а от 8 до 29.10.1956 г. на конференцията във Федал е взето решение за ре интегриране на зоната към Кралство Мароко.

Една от горещите точки в момента и един от основните проблеми във международните отношения е град Йерусалим в Близкия Изток. След ПСВ, заедно с цялата територия на Палестина под мандата на Великобритания. При приемането на резолюцията на ОС на ООН от 29.11.1947 г. за създаване в региона на две държави-арабска и еврейска е отчетен фактът, че като център на 3 световни религии (християнство, деизъм и мюсюлманство) е неоправдано присъединяването на Йерусалим към които и да е било от тях. Затова се аргументира становището за обособяването му като самостоятелна административна единица. При разразилия се арабско-израелски конфликт през 1948 г. това се оказва невъзможно; аналогичен неуспех има и опитът, базиращ се на член 81 от Устава на ООН - градът да бъде поставен под опека, но не на отделна държава или група държави, а от ООН. С войната от 1967 г. Палестина попада под окупацията на Израел. Впоследствие е формирана Палестинска автономия, но съпротивата срещу Израел за обособяване на Палестина (водена от създадената през 1964 г. Организация за освобождение на Палестина, с несменяем лидер от 1969 г. Ясер Арафат) като отделна държава продължава и до днес с твърдото намерение Йерусалим да стане палестинска столица.

В групата на интернационализираните територии спадат Саар и Триест. Саарската област има важно икономическо значение и се оспорва между Франция и Германия. На референдума от 13.01.1935 г. жителите му се обявяват за присъединяване към Германия. На Лондонското съвещание от февруари 1948 г. Франция получава "административно управление над Саар", но на проведения на 23.10.1955 г. референдум се решава връщането му на ФРГ. Триест представлява международно правен проблем до 1954 г., когато е окончателно решен чрез разделяне на околностите му между Италия и Югославия, а и неговата

международна правосубектност така и не се реализира де факто и остава предвидена само в международните споразумения.

Тези територии не са самостоятелни субекти на МП, а само държаво подобни общности с различна степен на автономия. Осъществяването на реалната власт, включително на международното общуване е възложено на една или група държави (Саар, Краков, Танжер), на международна организация и държава (Данциг) или само на международна организация в лицето на делегиран от нея представител (Триест, Йерусалим). Налице е силно ограничена договорна правоспособност (донякъде с изключение на Данциг), както и пълна невъзможност за членуване в международни организации и поддържане на самостоятелни дипломатически отношения. Така създадените специфични субекти на МП не могат сами да прекратяват международния си режим, тъй като той е резултат на споразумение, в което "свободният град" или "свободната територия" не участва самостоятелно, респ. не може да се ползва от признатия инструментариум за дерогиране на международни задължения.

Появата на тази категория субекти на международното право е резултат на политически и военностратегически компромиси. Краков е "обособен", за да не попадне в руските или австрийските владения при поредната подялба на Полша, а Данциг, за да не бъде включен нито в Полша нито в Източна Прусия. Танжер се намира непосредствено срещу принадлежащия на Великобритания Гибралтар и включването му в френската или испанска зона на протекторат в Мароко би поставило под съмнение Британския контрол над "входа на Средиземно море". Триест не е предаден на Югославия, но не би могъл да остане под контрола на победената във ВСВ Италия. Саар е непосредствено до френската граница, но няма исторически основания да бъде присъединен към Франция подобно на Елзас и Лотарингия. Падането на Йерусалим под изключителна арабска или израелска власт би довело до неодолими религиозни и политически противоречия, които съществуват в момента. Тези компромиси обаче не са в състояние да решат трайно съществуващите проблеми, поради което някои от международно правните режими въобще не се осъществяват, а други-естествено отмират или се трансформират при промяната на геополитическите реалности.

Подобен проблем съществува и с мястото и ролята на Берлин непосредствено след ВСВ, като някои немски автори като Т. Гизе, М Драх и фон Кройцер лансират

тезата, че Западен Берлин е своеобразна "трета германска държава", но САЩ, Франция и Великобритания отстояват окупационния му статус, потвърден на Парижката конференция от 1954 г. и на Декларацията на трите сили от 23.10.1954 г. Съветската нота от 27.11.1958 г. предлага Западен Берлин да се трансформира в самостоятелна политическа единица, с характеристики на "неутрален свободен град", чийто статус да се гарантира от 4-те Велики сили и 2-те Германски държави. САЩ чрез Меморандума на ДД от 19.12.1958 г. отказва видоизменяне на дотогавашния режим. На 03.09.1971 г. се подписва Четиристранното споразумение, в което се регламентират преимуществено функционални проблеми, а не статусът на Западен Берлин. В част II пара на Основното споразумение и в приложение 2 към него той не е съставна част от ФРГ. Може да се твърди присъстват белези на пасивна легация, но едновременно с това приемането на чужди дипломатически (и консулски представители не е резултат на суверенна воля, а става по силата на международно споразумение, в което Западен Берлин не е участник. Примери на международна договорна правоспособност са подписаните между Сената на Западен Берлин и Правителството на ГДР споразумение за облекчаване и подобряване на пътуванията и посещения и за урегулиране въпроса за пограничните анклави, чрез обмен на територии и двете от 20.12.1971 г., но те са изпълнителни международни договори, защото почиват на разпоредбите на самото Четиристранно споразумение. Поради това не може да се обосновава и самостоятелна договорна правоспособност, а само ограничена такава.

От изложението е видно, че Западен Берлин притежава редица характеристики на "свободните градове", но той не може да бъде приравнен към тях, основна причина за това е съществуването на следвоенна окупационна администрация, която се намира в него на базата на акта за пълна и безусловна капитулация на Германия във ВСВ. В съвкупност с др. предхождащи или последващи го международни инструменти. Затова терминологически най-приемливо е предложението на П. Радойнов, Западен Берлин да се разглежда като "обособена политическа единица", която има характер на "държавноподобна общност между окупиран и свободен град"

Мними държави

В света са обявени и няколко държави, които съществуват само имагинерно-Халистан)източните части на Индия); Кюрдистан) кюрдските земи в Турция, Иран,

Ирак и Сирия); Чечения (Северен Кавказ в Руската Федерация); Падания-рожба на желанието на Индустиалния север да се отдели от по-изостаналите централни и южни райони в Италия, Косово (в Сърбия).

Международните съдилища

Международните правозащитни институции също са определени като правни субекти и то с изключително голямо значение за развитието на правото в световен мащаб. Основна правозащитна организация е Международният съд, който се явява продължение на Постоянния съд за международно правосъдие (РСИД), създаден през 1920 г. от Обществото на народите. Международният съд (ICJ) съществува от 1945 г. и всички членки на ООН са *ipso facto* участнички по Статута на Съда. Състои се от 15 съдии, избрани от ОС на ООН.

Други правозащитни организации са Съдът на ЕС (най-авторитетен съдебен орган на ЕС), с 27 съдии, седалище в Люксембург. Създаден е през 1952 г. и има разширяване на юрисдикцията от 1958 г. Занимава се само с интерпретиране на правото на ЕС, може да се сезира от държава членка, европейска институция, физически или юридически лица. Има правораздавателна и тълкувателна функция, цели да стане фактор за интеграция на членките на ЕС. Освен това има право да осъществява международно правен контрол-контрол над приети актове, които противоречат на договорите и които предполагат отмяна на постановления и директиви. Контролът върху държавите е средство за принуда върху тях, ако не са наложили интересите на ЕС в страните си. това се прави в името на европейското сътрудничество. Има право да издава консултативни становища по незначителни промени в международните договори или при сключване на такива между ЕС и трети страни. Има и задължението да се произнася по валидността на актовете на международните институции. Всичко това показва, че този съд има значителни компетенции и твърде широка международна правосубектност, която до голяма степен контролира свободната изява на държавите-членки на ЕС.

Европейският съд по правата на човека в Страсбург (1959 г.) има тясната насоченост да тълкува Европейската конвенция по правата на човека. Защитава европейските ценности, осъществява справедливо правосъдие. Обвиненията са от индивидуални субекти на международното право срещу държави независимо кой държавен орган нарушава правата на индивида-отговаря държавата.

Бенелукският съд, учреден от Люксембург, Холандия и Белгия, е със седалище в Брюксел, но не е институция на Бенелукския икономически съюз, а е създаден, за да интерпретира многобройните Бенелукски съглашения, свързани с перспективите на съюза (наподобява Европейския съд). Интер-американският съд за правата на човека е със седалище в Сан Хосе, Коста Рика и датира от 1979 г., като се конституира на база американската конвенция по правата на човека от 1978 г. и наподобява съответната европейска институция Международните трибунали са постоянни международни институции. Пръв е Централно Американският съд (1908-18г.). Те имат правоприлагащи функции и тяхната правосубектност се свежда до разглеждане на дела между държави, между индивиди и държави.

Европейския съюз

ЕС има 4 основни институции, натоварени с политиката на ЕС. Съветът на министрите, Комисията, Европейският парламент и Съдът. Всяка страна членка има представители в съвета; комисията има 17 члена, а парламентът 751 члена, избрани с преки избори в съответните държави членки.

Съветът е принципен носител на законодателна власт в съюза, част от законодателната власт се споделя от Комисията, а парламентът първоначално е с най-ограничена роля в законодателни процес (съвещателни функции). Правните решения на Съюза имат примат над националните правни системи в съответните страни.

Мултинационални търговски компании

Интернационалните компании са другият твърде нестандартен субект на международното право, като някои са производни на договори между държави и поначало имат международно положение на субект. Такива са предприятията, заложи в договора EURATOM, Банката, която е в следствие на International Settlements Convention 20.01.1930; компаниите-European Central Inland Transport; Ble-Mulhouse Airport; Internacional Mousel Company; Eurochemie; EUROFIRMA, Societe pour le financement de materiel ferroviere. Предприятие, създадено в следствие на международен договор, или инкорпорирано в националното право може да измени статуса си и да се превърне в интернационална организация-Европейската Космическа Агенция.

Мултинационалните (транснационалните) компании имат често огромна икономическа мощ, поради сериозните си продажби в редица държави и успешната дистрибуторска мрежа. В повечето случаи те са изцяло частни компании, независими, дори суверенни почти винаги се регулират от частното право, но има и такива, в които има процент държавно участие (Бритиш Петролиум). Тъй като договорите, които те сключват, често наподобяват договори между държави, нерядко е трудно да се каже кое право трябва да регулира сделките-международното или националното на държавата приемник.

Съвместните предприятия са най-популярни в третия свят като форма на дейност, в която индустриалните държави биха могли да инвестират. Отговорността се разделя между правителството и държавата инвеститор и така се намалява рискът от пълното национализиране на предприятието, което все още се практикува в третия свят. Тази форма на инвестиране се набира скорост и в бившите социалистически държави от Източна Европа, включително България, където такива са Мобиком, Видима Стандарт, Булгартабак, Балкан. Някои смесени предприятия са производни от големите транснационални компании и при правни конфликти, засягащи ги се решава извънредно към кое право да се обърне.

Според Марксистко-Ленинистката теория класите са въввлечени в международните конфликти. Интересно е, че все пак марксистите смятат, че международното право е система между суверенни държави, но суверенитет по западните концепции се различава от суверенитета в марксистките виждания, които го обвързват тясно със социалистическите перспективи и класовата борба като основна перспектива. Събитията обаче променят ценностните системи и в днешно време и специалистите от бившия СССР признават, че класите не са субекти на международното право, но все пак в държави като Китай, където моралът, а не законът са водещи, подобни концепции продължават да се подкрепят.

Терористичните организации

Съществуват някои конвенции, сред които Женевската за възпирането на фалшификацията на валута (1929 г.), Токийската за насилие и други неправомерни актове на борда на самолети (1963 г.); Монреалската за възпиране на неправомерните действия срещу безопасността на въздушната авиация (1971 г.); Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъпления срещу международно защитени личности, включително дипломати (1973 г.) и десетки други, които целят

обезпечаване на сигурността в международен план. те поставят като субекти на международното право индивидите-наркотрафиканти; въздушни пирати, терористи. В днешно време най-сериозен проблем на МП е тероризмът в глобален мащаб, а борбата с него е твърде сложна поради тромавия характер на системата за борба с него.

Един бегъл поглед на печата в интернет показва, че терористични актове се извършват ежедневно. От началото на месец май-на 01.05- ЕТА организира два взрива в Мадрид, на 04.05. в Истамбул бе завзет хотел; САЩ страдат от т.н. пощенски тероризъм--осем бомби са намерени в колети/07.05/; в Карачи на 08.05 бе взривен автобус с френски туристи; в Москва на Савеловската гара имаше опит за атентат; на 09.05. в Каспийск имаше взрив на централния площад, с пострадали 137 души; на 12.05.имаше опит за отвлечане на самолет по линията Керман-Техеран (авиокомпания--Махан Еър); на 11.05. в Милано в метрото Duomo бе взривен балон с газ; на 11.05 имаше заплаха за бомба на 12.05. в Махачкала (столицата на Дегестан) по обяд имаше взрив в центъра на града. Според Lenta.ru и Le Journal du Dimanche терористичната организация Ал-Кайда смята да насочи терористичните си атаки към Европа (най-вече Средиземноморието).

Първото в света юридическо определение на понятието тероризъм вече е факт. На 30.12.2001г Съветът на министрите на ЕС дефинира терористичния акт като "преднамерено действие, което по своята същност или в някакъв контекст може сериозно да навреди на държава или международна организация в смисъла, определен от съответното вътрешно право". Според министрите на ЕС терористично е "всяко действие, целящо да уплаши населението, да възпрепятства действия на правителството, да нанесе сериозни вреди или да унищожи основни политически, конституционни, икономически или социални структури в една държава или международна организация, да посегне на човешки живот и евентуално да причини смърт. Прякото или косвено преднамерено доставяне или събиране на средства, за които е известно, че ще бъдат използвани за извършване на терористичен акт на територията на която и да е от държавите-членки на ЕС, също е престъпление", се казва в документа.

Тероризъм е накърняването на целостта на човешкото тяло, застрашаването на живота на невинни хора, отвлечането или вземането на заложници, разрушаването на правителствена или обществена сграда или друг инфраструктурен обект,

включително информационна система или частна собственост, което би довело до големи икономически щети. Отвлечането на самолети, кораби и други транспортни средства също се криминализира като терористичен акт. В декларацията на ЕС за такъв се приема и "незаконното произвеждане, притежаване, предоставяне и използване на оръжия и научна информация, както и предумишленото прекъсване на доставките на жизненоважни за населението блага като вода и електричество", се казва в декларацията. Съветът на министрите прие също и обща позиция за борбата с тероризма. Тя влезе в сила веднага след публикуването ѝ на 28 декември м.г. в официалния вестник на Европейския съюз.

Приемането на обща за държавите от ЕС дефиниция за тероризъм беше предмет на обсъждане в Брюксел след атентата в Ню Йорк на 11 септември и произтича от ангажимента на съюза за борба с явлението. През изтеклите три месеца беше приет пакет от мерки за затягане на контрола и сигурността в рамките на ЕС, но държавите не бяха единни нито по въпроса кои точно деяния да квалифицират като терористични, нито по начините за тяхното наказване. Макар и очевидно тромава, дефиницията от Брюксел е първата в света. Вашингтон, въпреки че е в основата на антитерористичната коалиция, все още не е дал определение на опасния феномен. Към позицията на министрите на ЕС има приложен списък с имената на 29 терористи и 13 организации. Той се отнася само за лица и групировки, за които е известно, че действат на територията на ЕС, поради което в него не фигурират най-търсеният в света терорист Осама бин Ладен и неговата организация "Ал Кайда". Сред групите, обявени от ЕС за терористични, изпъкват имената на баската сепаратистка организация ЕТА, ирландската ИРА-истински, военното крило на "Хамас", палестинският "Ислямски джиха", гръцките организации "17 ноември", ЕЛА и "Революционни ядра" и Армията за освобождение на Ълстър. Списъкът ще бъде актуализиран на всеки шест месеца, решиха министрите.

Много сериозни мерки срещу тероризма и този тип субекти на международното право вземат САЩ и Русия. Дж Буш нарече арабските страни, подпомагащи тероризма "ос на злото" и увеличи бюджета на страната до 383 млрд \$; летищата в Калифорния се охраняват от полицията, а нови 30 млрд \$ ще се отпуснат най-близко бъдеще за борба в международен план. На срещата на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа в Загреб с надслов "Демократичните страни пред лицето на тероризма-национални стратегии" миналата събота" главите на Европейския

парламент определиха тероризма като престъпления п/в човечеството"; В Бон в началото на май тази година бе проведена конференция "Средства за масова информация, конфликти и тероризъм", но тези международния изяви сякаш не са достатъчно за възпиране на терористите. Като субекти на МП те веднъж се осъждат от международните трибунали, веднъж от вътрешно-държавните съдилища. Г-7 разшири с решение от 07.10.2001 г. правомощията на създадената през 1989 г. международна работна група за финансови разследвания--FATF. Няма все още категорично конституирана система за наказание на терористите и детерминирането им ясно като субект на международно право- като че ли това е основният проблем от правна гледна точка. Държавите се борят сами или обединени както могат, но няма правно регламентирани рамки на тази борба в международен план и именно в тази област са насочени в момента усилията на световната дипломация.